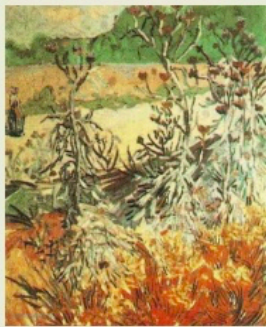

Het weerbarstige kruid

Het weerbarstige kruid

In de **Beleefstuin** zijn ze tastbaar aanwezig: **planten met stekels**: distels en kaardenbollen. Voor Vincent van Gogh stonden deze stekelige, stugge planten symbool voor de rauwheid van het leven en zijn innerlijke onrust. Bekende meesterwerken met dit thema zijn "Distels" (1888) en "Stilleven met distels" (1890). Om uiting te geven aan zijn toenemende onrust, hanteerde hij een steeds ruwere en expressievere schilderijstijl.

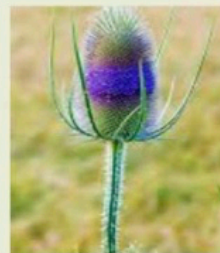
"Distels" (1888)

"Stilleven met distels" (1890).

Kaardenbol

Lid van de Kamperfoeliefamilie met toepassing in de wolindustrie

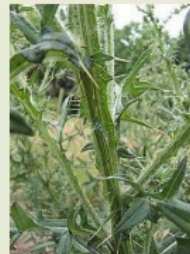
Bloeiwijze

Houten handkaarde

Distels

Belangrijk voor de biodiversiteit maar een plaag voor de boeren

Speerdistel

Putter of distelvink

Ongetemd en oprecht, als Vincent zelf

In zijn periode in Arles (1888–1889) schilderde Vincent van Gogh het Zuid-Franse landschap in al zijn facetten: van de weidse natuur tot de boerenakkers en rivieren. Om uiting te geven aan zijn toenemende onrust, hanteerde hij een steeds ruwere en expressievere schilderijstijl. Een van de plantensoorten die zich perfect leende voor deze techniek was de distel. Deze stekelige, stugge plant stond voor hem als geen ander symbool voor de rauwheid van de natuur. Bekende meesterwerken met dit thema zijn "Distels" (1888) en "Stilleven met distels" (1890). Distelsoorten zijn om deze reden ook terug te vinden in de Van Gogh Beleefstuin bij de Menmoerhoeve in Etten-Leur.

De rauwe natuur

Vincent is vanuit zijn Franse periode vooral bekend en beroemd om zijn kleurrijke impressies van het mediterrane landschap. De bekende zonnebloemen stonden symbool voor optimisme, de irissen voor emotie en de bloeiende boomgaarden voor nieuw leven en romantiek. De overheersende kleuren waren geel, kobaltblauw en smaragdgroen. Vaak werd met complementaire kleuren gewerkt waardoor het beeld extra versterkt werd. De korenvelden en de zaaier stonden symbool voor de cirkel van het leven. In een latere fase verhardt het werk van Vincent en krijgt het een meer agressieve expressie en kleurweergave. De stijl kenmerkt zich door hoekige, ruwe penseelstreken en donkere contouren wat een afspiegeling is van de onrust waaronder Vincent gebukt ging. De schilderijen met de stekelige, ruwe distels staan dus in meerdere opzichten symbool voor deze periode.

Conventionele afweer

In de Beleeftuin kun je ervaren dat planten zich op verschillende manier wapenen tegen vraat. Bekend is natuurlijk de brandnetel die vol staat met brandharen die bij aanraking leidt tot injectie in de huid van stofjes die een prikkelende jeuk veroorzaken. In de veel gevallen geeft aanraking van een plant enkel een venijnige prik door de aanwezigheid van stekels op de bladeren of stengels.

De distels, maar ook de kaardenbollen, zijn mooie voorbeelden van planten die je in de Beleeftuin kan tegenkomen en die zich op deze conventionele manier verdedigen. De stekels van de distel ontstaan op het blad terwijl die van de kaardenbol op de stengel en bloeiwijze groeien. Als je het uiterlijk bekijkt (zeker vanuit het expressieve perspectief van Vincent van Gogh) lijken deze twee plantensoorten oppervlakkig gezien wel op elkaar. De Nederlandse naam kaarde is afgeleid van het Latijnse carduus wat distel betekent. Biologisch gezien zijn het echter twee totaal verschillende soorten. De distel behoort tot de composietenfamilie (net als de paardenbloem en de zonnebloem) terwijl de kaardenbol tot de Kamperfoeliefamilie behoort. Dat beide soorten stekels hebben ontwikkeld voor hun afweer is een schoolvoorbeeld van convergente evolutie. Dat wil zeggen dat onder dezelfde selectiedruk onafhankelijk eenzelfde aanpassing is ontstaan.

De kaardenbol, meer dan een stekelplant

De kaardenbol (*Dipsacus fullonum*) is op dit moment op verschillende plekken in de Beleeftuin in volle omvang te bewonderen. Het is een tweejarige plant die in het eerste jaar als rozet groeit om daarna in het tweede jaar tot bloei te komen. Als je goed kijkt zie je dat tegenoverstaande bladeren aan de basis met elkaar vergroeid zijn en een kommetje vormen waarin water kan worden vastgehouden. Dit is een waterreserve die ook dient als val voor insecten die vervolgens kunnen worden verteerd en via de bladbasis als voeding worden opgenomen.

Ook de bloeiwijze is bijzonder. De paarsblauwe bloemen vormen zich eerst in een ring midden op de eivormige bloeiwijze om van daaruit zowel naar boven als naar beneden open te gaan. Als de plant is uitgebloeid en de zaden zich hebben gevormd blijft hij als uitgedroogde houtige staak nog lang overeind staan. Op die manier kunnen vele vogels (zoals de putter) profiteren van de zaden als voedsel.

De kaardenbol is vooral bekend vanwege de vroegere toepassing in de wolindustrie. De ruwe stengels en bloeiwijzen van een gekweekte variant van de wilde kaardenbol, de weverskaarde, werden gebruikt om de wollen stoffen aan het oppervlak voorzichtig op te ruwen en daardoor zachter te maken. Tegenwoordig wordt de weverskaarde nog maar zelden gebruikt.

Distels, weerbarstig en belangrijk voor de biodiversiteit

Van de distels kunnen we verschillende soorten zoals de speerdistel, akkerdistel of kale jonker aantreffen in de Beleeftuin. Ze worden alle gekenmerkt door het hebben van een composieten bloemhoofd als bloeiwijze. Als de bloemen zijn uitgebloeid vormen zich de zaden die je kunt waarnemen als pluis, vergelijkbaar met de paardenbloem. Ook de artisjok staat in de Beleeftuin en die kun je beschouwen als een grote, veredelde, eetbare distel.

Distels zijn voor de biodiversiteit van groot belang. Vele vlinders, bijen en zweefvliegen voeden zich met de overvloedig aanwezige nectar. De zaden worden gegeten door verschillende vogelsoorten waarvan de putter de bekendste is. De putter heeft een speciaal gevormde snavel om de zaden uit het bloemhoofd te halen. Hij wordt niet voor niets ook wel distelvink genoemd. De kleuren van dit vogeltje zijn schilderachtig.

Daarnaast zijn distels waardplant voor verschillende vlindersoorten als de distelvlinder, atalanta en verschillende nachtvlinders. Omdat distels hardnekkig en stug zijn, zijn boeren over het algemeen wat minder enthousiast over deze plantengroep. Ondanks verwoede pogingen lukt het vaak niet om ze volledig van een akker te verwijderen. Deze taaigheid is zo berucht dat er oude boerenwijsheden over bestaan, zoals: “distels maaien is distels zaaien”, “distels breken is distels kweken” en “distels trekken is distels stekken”. Met andere woorden: hoe harder je ze bestrijdt, hoe sterker ze terugkomen. Vincent van Gogh had dan ook geen beter symbool kunnen kiezen om de weerbarstigheid van de natuur — en het leven — te verbeelden.

Kaardebol in de Van Gogh Beleeftuin